

Cymunedau Creadigol AHRC

Ymarferydd Arloesi Cymunedol 2025-26

Papur Polisi

Gofod Creadigol
fel Catalydd ar
gyfer Adeiladu
Cyfoeth
Cymunedol

Yr Alban

Hydref 2026

Cyd-destun Polisi Datganoledig

Mae [statws datganoledig yr Alban](#) yn golygu y gellir alinio polisiau sy'n ymwneud â diwylliant, tir a'r economi creadigol fel Adeiladu Cyfoeth Cymunedol (CWB) yn well. Mae cyfle i ymarferwyr a sefydliadau creadigol yr Alban gyflwyno CWB os gallwn ddatgloi mynediad at ofod hirdymor ar gyfer cynhyrchu creadigol.

Mae amseru yn hanfodol. Gan fod canllawiau CWB yn cael eu datblygu gan Lywodraeth yr Alban mewn ymgynghoriad â chyrff cyhoeddus fel [Creative Scotland](#) o fewn 18 mis, a chynlluniau gweithredu lleol neu ranbarthol yn cael eu datblygu mewn ymateb i'r rhain o fewn tair blynedd, rhaid cydnabod a chefnogi gwerth a rôl cymunedau creadigol ar lefel genedlaethol a lleol fel elfen graidd o strategaethau CWB.

Gallai dod â'r economi creadigol a CWB ynghyd drawsnewid strydoedd mawr yr Alban. Os cânt eu cydnabod fel angorau, yn hytrach na dim ond derbynwyr grantiau, mae cymunedau creadigol yn barod i wneud i'r dulliau datganoledig newydd hyn weithio'n ymarferol, nid yn unig mewn egwyddor, gan droi uchelgeisiau CWB yr Alban yn effeithiau cymdeithasol ac economaidd mesuradwy sy'n seiliedig ar le.

Yn yr Alban heddiw, ni all busnesau creadigol, ymarferwyr a chymunedau sicrhau'r gofod hirdymor sydd ei angen arnynt i arbrofi a thyfu. Heb y gofodau hyn, mae gwerth economaidd a chymdeithasol creadigrwydd i'r economi genedlaethol yn cael ei anwybyddu, ac mae arloesedd yn cael ei rwystro.

Byddai datgloi gofod creadigol hirdymor, diogel a chynaliadwy yn galluogi cymunedau creadigol i dyfu, cadw manteision yn lleol a chyfrannu at gyflawni [Deddf Adeiladu Cyfoeth Cymunedol yr Alban](#) a basiwyd yn [Senedd yr Alban](#) ym mis Mawrth 2026.

Wrth i'r Alban geisio dod y genedl gyntaf i weithredu Adeiladu Cyfoeth Cymunedol (CWB), [mae gan gymunedau creadigol y sgiliau a'r arbenigedd i chwarae rhan hanfodol wrth wireddu'r uchelgais hon](#). Er mwyn gwireddu eu potensial a pharhau i greu llwybrau creadigol newydd, mae angen i'r Alban ddefnyddio ei phwerau datganoledig i fuddsoddi yn y seilwaith creadigol bob dydd sydd ei angen ar gymunedau creadigol nid yn unig i oroesi ond i ffynnu.

Argymhellion

1. Gweithredu Angorau: Cydnabod CWB mewn Cynllunio a Gweithredu Adfywio

Mae sefydliadau creadigol a chymunedol wedi'u gwreiddio'n ddwfn mewn lle. Nhw sydd yn y sefyllfa orau i actifadu Adeiladu Cyfoeth Cymunedol a gallant weithredu fel cysylltwyr dibynadwy rhwng partneriaid busnes lleol a chymunedau drwy gynnig mewnwelediadau gwerthfawr i heriau, anghenion a chyfleoedd lleol. Er eu bod yn aml yn fach o ran maint, mae'r sefydliadau ystwyth hyn yn darparu ffurfiau hanfodol o seilwaith cymdeithasol ac entrepreneuriaeth, gan gynnig cyfleoedd i ddatblygu sgiliau a syniadau ac i rwydweithiau dyfu.

Wrth i Awdurdodau Lleol yn yr Alban ddatblygu partneriaethau CWB newydd a rwydweithiau sefydliadau angor, mae hwn yn adeg amserol i gydnabod sefydliadau creadigol fel partneriaid angor ac asiantau yn eu rhinwedd eu hunain, nid yn unig fel sefydliadau cyflawni neu dderbynwyr grantiau goddefol. Dylai statws angor fod â phwysau ymarferol mewn caffael lleol drwy gomisiynu'r sector cyhoeddus, gan roi ffordd wirioneddol i'r piler gwariant i mewn i'r sector y tu hwnt i'r llwybrau ariannu presennol.

2. Gwella Gwerth: Gwreiddio Gwerth Cymdeithasol mewn Penderfyniadau Trosglwyddo Asedau

Nid oes gan Awdurdodau Lleol yr Alban fframwaith safonol ar gyfer mesur gwerth cymdeithasol mewn Trosglwyddiadau Asedau Cymunedol (CAT) a phenderfyniadau eiddo. O ganlyniad, mae gwerth economaidd yn aml yn dod yn fetrig amlwg o dan ddyletswyddau Gwerth Gorau gyda chanlyniadau cymdeithasol a chanlyniadau sy'n seiliedig ar le yn anoddach i'w profi.

Drwy ganllawiau CWB newydd Llywodraeth yr Alban mae cyfle i'w gwneud yn ofynnol i Awdurdodau Lleol gyd-ddatblygu offer mesur gwerth cymdeithasol gyda chymunedau yn unol â phileri CWB fel rhan o raglenni CAT. Byddai hyn yn darparu fframwaith i gymunedau creadigol ddangos gwell tystiolaeth o werth cymdeithasol a sicrhau bod cynigion newydd yn ystyried elfennau o Waith Teg a Chaffael Lleol, yn ogystal â mesuriadau mwy traddodiadol fel Nifer yr Ymwelwyr a Gwerth Economaidd. Y canlyniad fyddai dull newydd o asesu eiddo gwag ac adfywio canol dinasoedd sy'n adlewyrchu egwyddorion CWB yn well.

3. Atal Colli Arian Cyhoeddus: Alinio Arian Cyhoeddus ag Amcanion Adeiladu Asedau

Mae cyfran sylweddol o sefydliadau creadigol a chymunedol sy'n derbyn arian cyhoeddus yn gweithredu o dan gytundebau prydles masnachol ansicr a thymor byr sy'n golygu bod cyfran o'r buddsoddiad a dderbyniant yn mynd yn syth allan o'r sector i landlordiaid preifat.

Dylai cyrff ariannu allweddol yr Alban, fel Cyngor Ariannu'r Alban, Creative Scotland ac arianwyr allweddol eraill gomisiynu adolygiad o'u polisïau er mwyn deall yn well sut a ble mae arian a ddosberthir trwy raglenni ariannu cyhoeddus yn cael ei golli trwy osodiadau tymor byr. Dylent hefyd gomisiynu ymchwil newydd ar sut y gall eu buddsoddiadau gael mynediad gwell at ofod hirdymor a'i warchod, gan gynnwys caffael tir ac eiddo i gadw cyfoeth yn lleol. Dylai cymorth cenedlaethol gyfuno ffrydiau cyfalaf a refeniw i gefnogi prydlesi hirdymor, caffael asedau, a stiwardiaeth gymunedol o fannau creadigol. Dylai galwadau am arian hyrwyddo modelau busnes democrataidd a modelau buddsoddi cymunedol i adlewyrchu pileri Perchnogaeth Gynhwysol a Chyllid CWB.

4. Diwygio Cymhellion Eiddo Gwag ac Ardrethi Busnes

Mae mentrau gofod yn y cyfamser yn dod yn y model gofod creadigol mwyaf amlwg oherwydd diffyg darpariaeth gofod hirdymor yn yr Alban. Mae'r modelau hyn o fudd anghymesur i landlordiaid preifat, yn dibynnu ar weithredu ardrethi busnes yn lleol ar eiddo gwag ac nid ydynt yn cefnogi cymunedau creadigol i esblygu, adeiladu cyfoeth a chronni asedau.

Er mwyn mynd i'r afael â hyn, dylai Llywodraeth yr Alban alinio polisi rhyddhad ardrethi a lleoedd gwag i wobrwyo defnydd cymunedol hirdymor sy'n bodloni uchelgeisiau strategaethau lleol a chenedlaethol, yn hytrach na gweithredu tymor byr yn y cyfamser. Dylid cyd-gynllunio'r dull hwn gyda sefydliadau diwylliannol a chymunedol lleol a chenedlaethol, a'i ddangos drwy gefnogi gweithredu gofodau gwag sy'n eiddo cyhoeddus. Byddai'r dull hwn yn buddsoddi'n fwy effeithlon mewn mannau canol dinas ac yn denu buddsoddiad newydd mewn eiddo gwag yng nghanol dinasoedd sydd ar hyn o bryd yn eiddo i landlordiaid preifat.

Rhagor o Wybodaeth:

Am ragor o wybodaeth am Cymunedau Creadigol AHRC ewch i www.creativecommunities.uk

Cysylltwch â'r CIP:

Eilish Victoria, Prifysgol Dundee a Creative Dundee eilish@creativedundee.com

Ariennir Cymunedau Creadigol gan Gyngor Ymchwil y Celfyddydau a'r Dyniaethau'r DU (Cytundeb Grant Rhif AH/X001555/1) ac mae wedi'i gynnal ym Mhrifysgol Northumbria, Newcastle.